

Kulturowo-językowa analiza nazw wódek polskich i krajów byłego Związku Radzieckiego

Streszczenie

Tematem rozprawy doktorskiej pt. „Kulturowo-językowa analiza nazw wódek polskich i z krajów byłego Związku Radzieckiego” jest kulturowo-językowa analiza nazw wódek polskich i z krajów byłego Związku Radzieckiego. Celem rozprawy jest prześledzenie nazewnictwa wódek polskich, rosyjskich, jak i również z krajów byłego ZSRR z uwzględnieniem specyfiki nazewnictwa oraz z pokazaniem uwarunkowań kulturowych, które motywują nadanie nazw. Realizacja zamierzonego celu badawczego była możliwa dzięki stworzeniu obszernej kartoteki nazw wódek produkowanych w Polsce, Rosji i innych krajach wchodzących w skład byłego Związku Radzieckiego. Zebrano 2959 nazw wódek, w tym rosyjskich – 1590, białoruskich – 387, polskich – 319, ukraińskich – 299, kazachskich – 127, kirgiskich – 95, estońskich – 52, łotewskich – 43, litewskich – 34 oraz mołdawskich – 13.

Rozprawa składa się ze wstępu, rozdziału metodologicznego, rozdziału teoretycznego i dwóch rozdziałów analitycznych, zakończenia, bibliografii, wykazu tabel, suplementu oraz streszczenia w języku rosyjskim.

We wstępie zasygnalizowana została struktura pracy z określeniem głównych treści opisu w poszczególnych rozdziałach oraz materiału badawczego i podstawowego celu rozprawy. Pierwszy rozdział stanowi kulturowe wprowadzenie, poświęcony jest zarysowi historii wódki, drugi -- stanowi przegląd różnych rozważań na temat terminologii nazw towarów, ze szczególnym uwzględnieniem określenia nazw wódek. Przegląd ten wykazuje niejednoznaczność terminologiczną w pracach czy nawet niedosyt badań w tym zakresie, szczególnie w polskiej literaturze lingwistycznej. Warto podkreślić, że w pracach rosyjskich badaczy pojawia się termin alkonimiki jako ‘działu onomastycznego badającego nazwy napojów alkoholowych’ i alkonimu jako ‘określenia nazwy alkoholu’, terminy te nie uzyskały jednak szerokiego rozpowszechnienia. Można też mówić o funkcjonowaniu w Rosji innego terminu, tj. wodkonimiki, określającego zjawisko odbicia w nazwach wódek lokalnej specyfiki. Termin ten wykorzystywany jest w kształtowaniu świadomości regionalnej, w celu pobudzania patriotyzmu regionalnego i wynikającej z tego promocji produktów regionalnych.

W rozdziale trzecim określone zostały obiekt badań, uzasadnienie jego wyboru oraz cel podstawowy i cele szczegółowe opisu materiału badawczego. Szczególna uwaga zwrócona została na przedstawienie źródeł ekscerpowania materiału językowego. Omówiono również przyjętą do analizy zebranego materiału językowego metodologię badawczą. Przyjęto kulturowo-językową metodę opisu materiału badawczego. Toteż analizę przeprowadzono zarówno z uwzględnieniem kulturowohistorycznych aspektów funkcjonowania nazw wódek, jak i z punktu widzenia leksykalno-semantycznego.

Część analityczna pracy zrealizowana została w dwóch rozdziałach: czwartym pt. „Różnorodność kulturowo-językowa nazw wódek polskich i krajów byłego Związku Radzieckiego” i piątym pt. „Struktura komponentowa nazw wódek”. Czwarty rozdział składa się z czterech podrozdziałów tematycznych. W pierwszym z podrozdziałów przeprowadzona została analiza nazw wódek z uwzględnieniem kategorii nabywcy, czyli nazwy dedykowane mężczyznom i nazwy dedykowane kobietom. Drugi podrozdział poświęcony został nazwom typu opisowego. Przedmiotem analizy stały się tutaj nazwy wódek charakteryzujące trunki pod względem różnych cech: użytych składników, mocy wódki, jakości, czystości. W trzecim podrozdziale przedmiotem analizy były nazwy wódek nawiązujące do obyczajowości i wpływu alkoholu na zachowanie. W czwartym podrozdziale zostały omówione nazwy wódek nawiązujące do dawnej historii oraz nazwy nawiązujące do czasów socjalizmu, Związku Radzieckiego i PRL. Wśród nazw nawiązujących do dawnej historii analizie poddane zostały nazwy zawierające imiona i nazwiska postaci historycznych funkcjonujących w powszechnej świadomości jako symbole narodowe lub regionalne. Ponadto rozpatrzono nazwy nawiązujące do dawnej rzeczywistości poprzez odwołanie się do dawnych tytułów, stanów i grup społecznych, dawnych jednostek administracyjnych oraz tradycji gorzelniczych: do dat powstania konkretnych gorzelni, starych receptur i sposobów wytwarzania, dawnych jednostek objętości i określeń wódki. Osobna część czwartego podrozdziału poświęcona została analizie nazw w duchu nostalgii za czasami socjalistycznymi. Wyodrębniono tu dwa nurty: nazwy, które związane są z kontynuacją produkcji lub zostały zapożyczone od produktów pokrewnych (likierów, wódek smakowych) popularnych w czasach socjalistycznych oraz nazwy nawiązujące do rzeczywistości socjalistycznej.

Piąty rozdział pracy poświęcony został analizie struktury komponentowej nazw wódek, co pozwoliło na wyodrębnienie różnego rodzaju komponentów semantycznych o charakterze transonimicznym. Analiza zebranego materiału pozwoliła na wyodrębnienie kilku kategorii nazw wódek z komponentem toponimicznym, a wśród nich – zawierających choronimy (nazwy kontynentów, nazwy państw, nazwy regionów), urbonimy (nazwy miast), urbanonimy (nazwy własne obiektów występujących w przestrzeni miejskiej, np. ulicy, placu, parku, budynku, instytucji), hadonimy (nazwy własne drogi miejskiej – ulicy, drogi krajowej, autostrady, szlaku itp.), hydronimy (nazwy własne akwenów, np. jeziora, rzeki, morza), oronimy (nazwy gór, łańcuchów górskich i inne nazwy związane znaczeniowo z górami). Nazwy z komponentem toponimicznym stanowią najliczniejszą grupę. Analiza pozwoliła ustalić, że nazwy z toponimami desygnują – przede wszystkim – wódki wytwarzane lokalnie; wódki z tymi nazwami są traktowane często jako wizytówka regionu i wykorzystywane jako element jego promowania, ale i kształtowania regionalnej świadomości i tożsamości, poczucia bycia członkiem pewnej społeczności, zwłaszcza, że na etykietkach pojawiły się toponimy będące obiektami atrakcyjnymi turystycznie, wywołującymi dumę.

Uzupełnienie stanowi kolejna pod względem liczebności grupa – nazwy wódek z komponentem antroponimicznym. Użycie w nazwach toponimów czy antroponimów obcego pochodzenia jest zjawiskiem niezbyt częstym, aczkolwiek zauważalnym. Obce toponimy i antroponimy zastosowane w nazwach wódek wywołują skojarzenia z bogactwem, dobrobytem, władzą, a także – nocnym życiem i mają „zabarwienie snobistyczne”. Analizie poddane zostały również nazwy zawierające etnonimy (nazwy własne narodów, plemion, grup etnicznych), ideonimy (nazwy własne związane z kulturą duchową), chrematonimy, heortonimy (nazwy desygnujące święta religijne lub świeckie) nazwy zawierające motywy mitologiczne. Uwzględniono także pojedyncze przykłady wykorzystania medionimów (nazwy własne związane z produkcją medialną), kosmonimów (nazwy własne obiektów należących do przestrzeni kosmicznej) i porejonimów (nazwy własne środków transportu).

Drugi podrozdział poświęcony został nazwom wódek z komponentem barwy. Rozpatrzone zostały nazwy z komponentem barwy złotej i srebrnej, nazwy z komponentem barwy białej i czarnej, nazwy z komponentem barwy niebieskiej i zielonej oraz nazwy z komponentem barwy czerwonej i różowej. Barwy zastosowane w nazwach odpowiadają metaforze „życie to radość”. Trzeci podrozdział tworzą nazwy wódek z komponentem numerycznym. Liczby w nazwach z tej grupy najczęściej dopełniają rzeczownik, zostały zapisane słownie albo za pomocą cyfr arabskich lub rzymskich (tylko w przypadku nazw upamiętniających początek nowego XXI wieku). Niektóre z tych cyfr (np. 3, 5, 7) są bardziej popularne z powodu ich znaczenia symbolicznego. Cyfry wykorzystane zostały przede wszystkim dla charakterystyki wódki.

W pracy zawarte zostały podsumowania analizowanych partii materiału zarówno w formie dłuższych przemyśleń, jak i ilościowe tabelaryczne.

Zakończenie pracy stanowi podsumowanie problematyki zawartej w poszczególnych rozdziałach w ujęciu porównawczym i z podkreśleniem najważniejszych przemyśleń pokazujących pewne tendencje nazewnicze w analizowanym materiale.

Wypełnieniem merytorycznym rozprawy jest dołączony do niej suplement, zawierający spis nazw wódek ze wskazaniem na kraj pochodzenia i producenta.